

BOEKEN, CONFERENTIES EN MEDIA BOOKS, CONFERENCES AND MEDIA LIVRES, CONFERENCES ET MEDIA

"HET COLLECTIEVE GEHEUGEN. OVER LITERATUUR EN GESCHIEDENIS".

De Balie-Novib, Amsterdam, 1990, 144 p.

In Afrika, waar een wetenschappelijke traditie geen kans heeft gehad, waar de geschiedenis wordt geknecht om de status quo te handhaven en waar de bibliotheken vol gedrukte leugens staan, is de nieuwe Afrikaanse literatuur een welkome waarheidsserum.

Inderdaad, schrijvers zoals **Charles Mungoshi** (Zimbabwe), **Nuruddin Farah** (Somalië), **Kole Omotoso** (Nigeria), **Maryse Condé** (Guadeloupe) en **Frank Martinus Arion** (Curaçao) zijn bezig als romanciers de geschiedenis van hun respectievelijk land en continent te herschrijven.

Voorliggend boek, waarin recensent enkel de Afrikaanse auteurs en de auteurs van Afrikaanse origine bespreekt, verhaalt de droevige lotgevallen van de cultuurgeschiedenis van Negro-Afrika. De koloniale verhoudingen, de pijnlijke onafhankelijkheid en de gevolgen daarvan hebben, vooral bij de intellectuelen, een vernietigend spoor getrokken. Daarbij is de geschiedschrijving van dat continent alles behalve bevredigend.

In **Het Collectieve Geheugen** leggen deze vooraanstaande zwarte schrijvers, zonder enige voorbehoud, getuigenis af van hun ideaal als 'herschrijvers' van de reële geschiedenis van Afrika omdat de systematische desinformatie over hun continent verstreckende gevolgen heeft gehad voor hun psyche en persoonlijk leven.

De autobiografische verslagen werpen een dramatisch licht op het werk van deze ontwortelde mensen op zoek naar hun 'roots' en via hen op het leven van de Afrikanen in het algemeen, die veel te lang verstomd bleven.

Mungoshi wijst de blanken met de vinger; zeiden ze immers niet altijd: "De Afrikanen of 'kaffers' waren geboren leugenaars. Het waren luiakken en potentiële

aanranders en moordenaars. Ze waren dom". Afrika als het Donkere Continent is een omschrijving ontsproten aan het brein van de Westerlingen die in werkelijkheid tonen dat ze nauwelijks iets van Afrika's culturen afweten. In hun optiek was Afrika hard aan onderricht toe omdat het een goddeloos, heidens continent was. **Mungoshi** hekelt ook de Afrikaanse bekeerlingen zelf: ze waren nog veel schadelijker dan de blanken want ze hadden een haast misselijkmakende bewondering voor de Europeanen en hun manieren. Dat zijn de mensen die aan de Afrikanen leerden zichzelf te zien als 'heidens', 'onwetend', 'immoreel' enz. Afrikanen werden systematisch -door blank en zwart- bewust gemaakt van wat ze allemaal niet konden, nooit zouden kunnen, alleen maar omdat ze zwart waren! **Mungoshi** schrijft: "Behalve dat ik in het Engels dacht werd me tevens, tot mijn grote ontzetting en afschuw, duidelijk dat het beeld dat ik me, bij zelfonderzoek, van mezelf probeerde te vormen altijd 'blanke elementen' bevatte. Ik kon mijn eigen zwart zijn niet onder ogen zien!". En verder: "Alleen had ik de verkeerde huid [als ik in het Engels dacht]! Dat hield dus in dat ik niet wist wie ik was!". **Mungoshi** had geleerd zichzelf te haten... Hij droomde ervan schrijver te worden, maar: "Welke inboorling is er nou in staat om iets in het Engels te schrijven dat de moeite van het lezen waard is?". En als het zo ver was dat hij zijn boeken kon publiceren, was de reactie de volgende: "Het blijkt nu dat deze Rhodesische kaffers ook in het Engels kunnen schrijven". Van blanke zijde kwam er helemaal geen literaire kritiek op boeken gesteld in lokale talen en volgens **Mungoshi** schuilt daar juist een reëel gevaar. Slechts het exotische, het ongewone, de boze geesten, de vijf moorden op twee bladzijden dat was voor sommige van zijn collega's het criterium voor een goed verhaal. De ernst van de schade die dit heeft aangericht, aldus **Mungoshi**, blijkt uit het feit dat deze manier van schrijven nog steeds bestaat in het onafhankelijk Zimbabwe: goede schrijvers, die over belangrijke dingen schrijven, publiceren in het buitenland en worden niet gelezen in eigen land.

Ook **Nuruddin Farah** getuigt dat hij heen en weer geslingerd wordt tussen de levensopvattingen van zijn volk en die van 'andere' volken. Hij hekelt de opvallende afwezigheid van de Afrikaanse volken op de lijst van deelnemers aan de wereldgeschiedenis en hij stelt zich de vraag waarom de lessen op school gehouden werden in 'andermans' talen; talen waarvan de ouders zelf niets begrepen. Waarom stonden de overheden erop dat hij Amharisch leerde ("de taal van onze gehate meesters") en Arabisch en Engels. **Farah** schrijft uit de diepste van zijn ziel: "We waren een parodie op het 'gespleten' zelf van onze ouders, bewust van het feit dat we niet als een replica van onze ouders maar als een soortvreemd wezen werden opgevoed".

Omotoso van zijn kant hekelt de moderne Afrikaanse elite en ook zijn talloze collega's. Hij pleit om te schrijven in het kader van een nieuwe multi-etnische,

multi-culturele en multi-linguale gemeenschap en zo te vermijden dat de schrijvers in Nigeria gezien worden als de spreekbuis van de etnische groep waartoe ze behoren. De Afrikaanse geschiedenis van de laatste vijf eeuwen is, volgens **Omotoso**, anderzins 'fictie', met name deze van de Europeanen. Een vertekend Afrika dus. Maar hij kritiseert ook zijn collega's: "Er was een tijd, in de jaren zestig, dat ik mijn collega-schrijvers aanviel op het feit dat het koloniale verleden hen zo fascineerde. De prijs voor hun 'identiteit' was de 'chaos' van tegenwoordig. Waar ik op doelde waren de antropologische romans die iedereen toen schreef. U weet wel: met kola-noten en rituele naamfeesten en koeien. Het was alsof je de National Geographic las. Het was antropologie vermomd als fictie, maar het ging wel ten koste van bepaalde belangrijke aspecten van onze geschiedenis". Vandaar dat hij, niet ten onrechte, schrijft: "Wij Afrikanen weten niet genoeg af van ons eigen land, en evenmin van andere Afrikaanse landen. Aan de helle retoriek over een Afrikaanse eenheid zal pas een einde komen als er serieuze pogingen ondernomen worden om deze landen te openen voor zowel de eigen burgers als voor de burgers van de rest van Afrika". Ondertussen is **Omotoso** de mening toegedaan dat de schrijvers een bijdrage kunnen leveren om de Afrikaanse geschiedenis in een vorm te gieten die voor de Afrikanen verteerbaar is. "Pas dan krijgt het land betekenis voor hen die er wonen".

"Schrijvers zijn het geheugen van wat nooit heeft bestaan, de hoeders van hetgeen nog geboren moet worden" schrijft **Maryse Condé**, die zowel naar het verleden en het heden luistert. Dit luisteren naar die twee stemmen is Afrika begrip zegt ze. En verder: het verleden is even ingewikkeld als het heden, een mengeling van goed en kwaad. We moeten ons dus hoeden voor een overdreven verheerlijking van het verleden. Ook zij hekelt de Afrikanen zelf die maar al te graag slachtoffer spelen. Slachtoffer zijn is gemakkelijk; wat veel moeilijker is, is toegeven dat de mensen die de Afrikaanse maatschappijen ten gronde hebben gericht ook zwart waren! Zij doelt op het Bamana-koninkrijk van Ségou. Niet alleen het kolonialisme en de diaspora zijn de oorzaken van de ontworteling van de Afrikaanse maatschappijen.

Het feit dat in koelen bloede 1992 gekozen is voor de eenwording van Europa is een mooi bewijs, volgens **Arion**, dat geweld en oorlog niet te bannen zijn uit het westers systeem. De duidelijke verwijzing naar 1492 houdt in dat Europa noch de slavernij die Europa in die periode maximaal heeft doen bloeien, noch de massamoorden en onderdrukking van Indianen in Amerika afwijst! Het betekent volgens hem dat men alleen maar trots is op de Europese geschiedenis van de afgelopen 500 jaar. Hij schrijft ook: "Of dat men zich al het negatieve niet meer voor de geest kan halen! Wat op hetzelfde neerkomt". Tevens hekelt hij het socialisme, hij schrijft hierover het volgende: "Een systeem uitgevonden om zich bezig te houden met de verdeling van de goederen, niet met de productie ervan"!

Het Collectieve Geheugen is beslist de moeite waard om te lezen. Een directe getuigenis van ontwortelde mensen op zoek naar een zinvolle maatschappij.

Boekbespreking door:

Patrick WYMEERSCH

**College voor de Ontwikkelingslanden (RUCA)
Middelheimlaan 1
2020 Antwerpen**